(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद .)

भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयात

(न्यायमूर्ती सूर्यकांत आणि न्यायमूर्ती जे. के. माहेश्वरी यांचेसमोर)

फौजदारी अपील क्रमांक ११४८/२०२३

[विशेष परवानगी याचिका (फौजदारी) क्रमांक २९५/२०२३ मध्ये उद्भवलेले]

केंद्रीय अन्वेषण विभाग. ....अपीलकर्ता;

विरुद्ध

संतोष कर्णानी आणि इतर........... उत्तरवादी

सह

फौजदारी अपील क्रमांक ११४९/२०२३

[विशेष परवानगी याचिका (फौजदारी) क्रमांक ७२४/२०२३ मध्ये उद्भवलेले]

रुपेश बलवंतभाई ब्रह्मभट्ट............ अपीलकर्ता;

विरुद्ध

संतोष कर्णानी आणि इतर...................उत्तरवादी

फौजदारी अपील क्रमांक ११४८/२०२३ [विशेष परवानगी याचिका (फौजदारी) क्रमांक २९५/२०२३ मध्ये उद्भवलेले] आणि फौजदारी अपील क्रमांक ११४९/२०२३ [विशेष परवानगी याचिका (फौजदारी) क्रमांक ७२४/२०२३ मध्ये उद्भवलेले]

१७ एप्रिल २०२३ रोजी अधिनिर्णीत

या प्रकरणात हजर राहिलेले वकीलः

याचिकाकर्त्यासाठी - श्री. तुषार मेहता, महान्यायअधिकर्ता ,

ॲड. श्री. रजत नायर

ॲड. श्री. अमित शर्मा बी,

ॲड. श्री. माधव सिंघल,

ॲड. श्री. ए. के. कौल,

ॲड. श्री. प्रत्यूष श्रीवास्तव,

ॲड. श्री. आनंद वेंकटरामणी,

ॲड. श्रीमती विजयलक्ष्मी वेंकटरामणी,

ॲड. श्री.विनायक मेहरोत्रा,

ॲड. कु. मानसी सूद,

ॲड. श्री. चितवन सिंघल,

ॲड. कु. सोनाली जैन,

ॲड. श्री. अभिषेक कुमार पांडे,

ॲड. श्री. रमण यादव,

श्री. अरविंद कुमार शर्मा, अभिलेख अधिवक्ता, (AOR)

ॲड. श्री.सिद्धार्थ धर्माधिकारी,

श्री. अभिकल्प प्रताप सिंग, अभिलेख अधिवक्ता, (AOR)

ॲड. श्री. भारत बागला,

ॲड. कु. यामिनी सिंग,

ॲड. कु. श्रेया सक्सेना,

प्रतिवादींसाठी - श्री. मुकूल रोहतगी, वरिष्ठ अधिवक्ता

श्री. नरेंद्र हुड्डा, वरिष्ठ अधिवक्ता.

श्री. श्याम दिवाण, वरिष्ठ अधिवक्ता.

कु. दीक्षा राय, अभिलेख अधिवक्ता (AOR)

ॲड. श्री. भद्रिश एस. राजू,

ॲड. आलोक सांगवान,

ॲड. श्री. सुमित कुमार शर्मा,

ॲड. श्री. शौर्य लांबा,

ॲड. श्री. उदय आदित्य बॅनर्जी,

ॲड. श्री. अंकित अग्रवाल,

ॲड. श्री. प्रतीक धनखर,

न्यायालयाचा निर्णय न्यायमूर्ती **श्री. सूर्यकांत** यांनी दिला.-

अनुमती दिली.

२. उपरोक्त दोन्ही फौजदारी अपीलांमधील अपीलकर्ते, केंद्रीय गुन्हे अन्वेषण विभाग आणि रुपेश बळवंतभाई ब्रह्मभट्ट (यापुढे, "तक्रादार/ फिर्यादी" असे संबोधले आहे) हे भ्रष्टाचार प्रतिबंधक कायदा, १९८८ च्या कलम ७ (सुधारणा अधिनियम २०१८) अन्वये सी. बी. आय./ए. सी. बी./गांधीनगर पोलीस स्टेशन, जिल्हा गांधीनगर मध्ये नोंदल्या गेलेल्या गुन्हा नोंद क्रमांक आर. सी.०२९२०२२ए००११/२०२२ च्या प्रथम खबरी अहवालामधील उत्तरवादी क्रमांक १ ने दाखल केलेल्या अटकपूर्व जामीनात गुजरात

उच्च न्यायालय, अहमदाबाद खंडपीठाने दिनांक १९ डिसेंबर २०२२ रोजी दिलेल्या आदेशामुळे व्यथित झाले आहेत.

<u>पार्श्वभूमी</u>

३. तक्रारदार/फिर्यादी हा एक बांधकाम व्यवसायिक आहे आणि सफल कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेड या नावाने व्यवसाय चालवतो. फेब्रुवारी २०१९ मध्ये, अहमदाबाद येथील आयकर विभागाचे अतिरिक्त आयुक्त म्हणून नियुक्त असलेले भारतीय महसूल सेवा अधिकारी, उत्तरवादी क्रमांक १ यांनी सफल कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेडच्या आयकर अधिनियम १९६१ च्या कलम १३३ ए अंतर्गत २०१८-२०१९ या आर्थिक वर्षासाठी सर्वेक्षण केले, ज्यात समूहाने५० कोटी रुपयांचे अतिरिक्त उत्पन्न घोषित केले.

४. त्यानंतर सप्टेंबर २००१ मध्ये अहमदाबादच्या आयकर विभागाच्या तपास शाखेने सफल कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेडच्या विरोधात शोध आणि जप्तीची कारवाई सुरू केली. या शोधांनंतर तक्रारदाराच्या व्यवसायाशी संबंधित काही कागदपत्रे जप्त करण्यात आली आणि सेंट्रल सर्कल, रेंज-१ विभागाने मागणी नोटीस बजावण्याची प्रक्रिया सुरू केली. तक्रारदाराचे असे म्हणणे आहे की त्याला आढळले की उत्तरवादी क्रमांक १ त्याचा खटला हाताळत आहे आणि मूल्यमापन ज्ञापन तयार करणार आहे. त्यानंतर, तक्रारदार आणि उत्तरवादी क्रमांक १ या प्रकरणाच्या संदर्भात वारंवार भेटले आणि असे की, या भेटींदरम्यान, उत्तरवादी क्रमांक १ ने तक्रारदाराचा व्यवसाय उद्‌ध्वस्त करण्याची धमकी दिली आणि बेकायदेशीर परितोषणाची मागणी केली.

५. २९ सप्टेंबर, २०२२ रोजी उत्तरवादी क्रमांक १ ने तक्रारदाराशी संपर्क साधला आणि त्याला ३ ऑक्टोबर, २०२२ रोजी भेटण्यास सांगितले. त्यानुसार, तक्रारदाराने आयकर कार्यालयात उत्तरवादी क्रमांक १ ला भेट दिली, जिथे उत्तरवादी क्रमांक १ ने तक्रारदाराला त्याच्या खटल्यात मदत करण्यासाठी कथितपणे ३० लाख रुपये इतक्या परितोषणाची मागणी केली. हे संभाषण तक्रारदाराने डिजिटल व्हॉईस रेकॉर्डरवर रेकॉर्ड केले होते, जे तपास अधिकाऱ्यांकडे सोपवण्यात आले आहे आणि त्याची प्रतिलिपीही या न्यायालयाला देण्यात आली आहे. तक्रारदाराला ही रक्कम धारा अंगडिया फर्मच्या कोणा एका वर्धमान नामक व्यक्तीच्या खात्यात जमा करण्याचे निर्देश देण्यात आले होते.

६. तक्रारदाराने दुसऱ्या दिवशी सकाळी ए. सी. बी. पोलिस स्टेशन, अहमदाबाद शहरात ०७ :१५ वाजता तक्रार दाखल केली आणि त्यानंतर सापळा रचला गेला. तक्रारदाराच्या कर्मचाऱ्याला लाचेची रक्कम ३० लाख रुपये घेऊन ए. सी. बी. ट्रॅप टीमच्या कर्मचाऱ्यांसह अंगडिया कंपनीत पाठवण्यात आले. धारा अंगडिया कंपनीकडे ३० लाख रुपये जमा केल्यावर तक्रारदाराने उत्तरवादी क्रमांक १ शी व्हॉटसअप कॉलद्वारे संपर्क साधला, जो ए. सी. बी. च्या चमूने रेकॉर्ड केला होता, ज्यामध्ये उत्तरवादी क्रमांक १ ने रक्कम भरल्याची कबुली दिली.त्यानंतर लगेचच, ए. सी. बी. ची एक टीम उत्तरवादी क्रमांक १ ला ताब्यात घेण्यासाठी आणि अटक करण्यासाठी गेली, ज्याने काही कर्मचारीवर्गासह ए. सी. बी. च्या पथकावर हल्ला केल्याचा आणि त्यानंतरच्या गोंधळानंतर कार्यालयातून पळ काढल्याचा आरोप आहे. असा देखील दावा केला जातो की प्रतिवादी क्रमांक १ याने कार्यालयातून पळून जाताना त्याचा मोबाईल फोन एका सहकाऱ्याच्या

ताब्यात दिला. त्याच वेळी, ए. सी. बी. च्या आणखी एका पथकाने धारा अंगडियाकडे ठेवलेली लाचेची रक्कम जप्त केली.

७. अशा प्रकारे, ४ ऑक्टोबर २०२२ रोजी भ्रष्टाचार प्रतिबंधक कायदा, १९८८ च्या कलम ७,१३(१) आणि १३(२) अंतर्गत उत्तरवादी क्रमांक १ च्या विरोधात एफ. आय. आर. क्रमांक १२/२०२२ नोंदवण्यात आला.

८. या प्रकरणाच्या गंभीरतेमुळे,१२ ऑक्टोबर २०२२ रोजी हे प्रकरण केंद्रीय गुन्हे अन्वेषण विभागाकडे (यापुढे, "सी. बी. आय".) हस्तांतरित करण्यात आले आणि एफ. आय. आर. क्र. १२/२०२२ ची भ्रष्टाचार प्रतिबंधक कायदा, १९८८ च्या कलम ७ अंतर्गत सी. आर. क्र. आर. सी. ०२९२०२२ए००११/२०२२ अशी पुनर्नोंद करण्यात आली. ए. सी. बी. च्या चमूद्वारे अटक होत असताना उत्तरवादी क्रमांक १ ने सुटका केली आणि एफ. आय. आर. ची पुन्हा नोंद होईपर्यंतसुद्धा तो अद्याप फरार होता.

९. त्यानंतर, कलम ४१ ए, फौजदारी प्रक्रिया संहिता (यापुढे, "सी. आर. पी. सी".) अंतर्गत उत्तरवादी क्रमांक १ ला नोटीस बजावण्यात आली आणि त्याला सी. बी. आय. समोर हजर होण्यासाठी नोटीस देण्यात आली परंतु प्रतिवादी क्रमांक १ प्रतिसाद देण्यात अयशस्वी ठरला.१७ ऑक्टोबर २०२२ रोजी, प्रतिवादी क्रमांक १ ने तपास अधिकाऱ्याला पत्र लिहिले की, त्यांच्यावरील आरोपांमुळे त्यांना तीव्र चिंता आणि नैराश्य आले होते आणि त्यामुळे ते वैद्यकीय उपचारासाठी त्यांच्या मूळ राज्य राजस्थानला गेले होते.त्यांनी तपासासाठी हजर होण्यासाठी चार दिवसांचा वेळ मागितला.

१०. तपासादरम्यान धारा अंगडिया कंपनीचे मालक स्मित ठक्कर यांनी अधिकाऱ्यांना सांगितले की, मालव अजितभाई मेहता नावाच्या व्यक्तीच्या खात्यात

बेकायदेशीर परितोषण रक्कम जमा करण्यात आली होती. असा देखील दावा केला जातो की रक्कम जमा करण्यापूर्वी मालव मेहता यांनी स्मित ठक्कर यांना सांगितले की रु. ३० लाख रुपये खात्यात जमा केले जातील आणि त्याच दिवशी दुसऱ्या व्यक्तीला हस्तांतरित करावे लागतील.

११. कलम ४१ ए अंतर्गत उत्तरवादी क्रमांक १ ला आणखी एक नोटीस बजावण्यात आली आणि पुन्हा, तो सी. बी. आय. समोर हजर राहण्यास अपयशी ठरला. २६ ऑक्टोबर२०२२ रोजी, उत्तरवादी क्रमांक १ ने जयपूरच्या ब्लू हेवन हॉटेलच्या ईमेल आयडीवरून पाठवलेल्या संप्रेषणाच्या माध्यमातून तपास अधिकाऱ्यासमोर हजर राहण्यासाठी पुन्हा एका आठवड्याचा वेळ मागितला.त्यानंतर, उत्तरवादी क्रमांक १ ला आणखी काही कलम ४१ ए नोटीस बजावण्यात आल्या, ज्यावर त्याने विविध कारणांमुळे तपासात सामील होण्यासाठी अधिक वेळ मागितला. त्याच वेळी त्यांनी अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्यासाठी अर्ज केला.

१२. ३ नोव्हेंबर २०२२ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार, अहमदाबाद येथील शहर दिवाणी आणि सत्र न्यायालयाने उत्तरवादी क्रमांक १ चा अटकपूर्व जामिनासाठीचा अर्ज फेटाळला. विशेष न्यायाधीश-सी. बी. आय. न्यायालय क्रमांक ३ यांनी असे निरीक्षण नोंदवले की प्रतिवादी क्रमांक १ तपास संस्थेला सहकार्य करण्याऐवजी फरार झाला होता आणि कायद्याची प्रक्रिया टाळण्यासाठी त्याने स्वतःला राजस्थानमधील रुग्णालयात दाखल केले होते. विशेष न्यायाधीश, सी. बी. आय. न्यायालयाने केलेली काही निरीक्षणे खालीलप्रमाणे आहेतः

"अशा प्रकारे, अर्जदाराच्या विद्वान वकिलांनी केलेल्या विनंतीला कोणताही आधार नाही कारण या न्यायालयाचे स्पष्ट मत आहे की अर्जदार तपास संस्थेला सहकार्य करण्याऐवजी फरार झाला होता आणि कायद्याची प्रक्रिया टाळण्यासाठी त्याने स्वतःला त्याच्या मूळगावी राजस्थानमधील रुग्णालयात दाखल केले होते".

.. .. ..

उपरोक्त तथ्ये आणि परिस्थिती लक्षात घेता, या न्यायालयाचे स्पष्ट मत आहे की मोठे षडयंत्र उघड करण्यासाठी सध्याच्या अर्जदाराची कोठडीत चौकशी करणे आवश्यक आहे.मोठा कट रचण्यासाठी अर्जदाराने अवलंबलेल्या कार्यपद्धतीचा खुलासा करणे आवश्यक आहे आणि चौकशीशिवाय, अपूर्ण तपासात परिणित होणारे संबंधित पुरावे गोळा करणे अशक्य ठरेल.हे देखील स्पष्ट आहे की अटक टाळण्यासाठी अर्जदाराने सध्याचा अर्ज दाखल केला आहे आणि म्हणूनच, तपासात सहकार्य करण्याऐवजी तो हाणून पाडण्याचा प्रयत्न केला आहे आणि अशा प्रकारे, असे म्हटले जाऊ शकते की अर्जदार तपासात सहकार्य करत नाही.

.. .. ..

या प्रकरणातील तपास अजूनही प्रगतीपथावर आहे आणि अर्जदाराला या मुदतीपूर्वी मुक्त केल्याने अर्जदाराला तपासावर प्रभाव टाकण्याचा, साक्षीदारांना अडथळा आणण्याचा आणि पुराव्याशी छेडछाड करण्याचा मार्ग मोकळा होईल, हे न्यायालय देखील दुर्लक्ष करू शकत नाही."

१३. या प्रकरणाच्या मुळाशी पोहोचण्यासाठी उत्तरवादी क्रमांक १ ची कोठडीतील चौकशी आवश्यक असल्याचे न्यायालयाने अखेरीस म्हटले.

१४. विशेष न्यायाधीश, सी. बी. आय. न्यायालयाच्या आदेशाने व्यथित होऊन उत्तरवादी क्रमांक १ ने गुजरात उच्च न्यायालयासमोर अटकपूर्व जामिनासाठी अर्ज केला. दरम्यान, २२ नोव्हेंबर २०२२ रोजी विशेष सी. बी. आय. न्यायाधीशांच्या न्यायालयाने उत्तरवादी क्रमांक १ विरुद्ध अजामीनपात्र वॉरंट जारी केले.

१५. उच्च न्यायालयाने १९ डिसेंबर २०२२ रोजी आक्षेपार्ह आदेशाद्वारे उत्तरवादी क्रमांक १ ला अटकपूर्व जामीन मंजूर केला.उच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की बेकायदेशीर परितोषण स्वीकारण्याबाबत शंका आहे, कारण ती धारा अंगडिया फर्मच्या कोण्या एका वर्धमान नामक व्यक्तीच्या खात्यात जमा करण्यात आली होती आणि उत्तरवादी क्रमांक १ ने रक्कम स्वीकारल्याबद्दल कोणताही पुरावा नाही.ज्या कारणांच्या आधारे उच्च न्यायालयाने अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्यास सुरुवात केली ती कारणे त्याच्या आदेशाच्या परिच्छेद १२ मध्ये नोंदवली आहेत, ज्यात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहेः

"**१२.** या न्यायालयाने खालील पैलूंचा विचार केला आहे;

(i) ०४. १०. २०२२ रोजी झालेल्या गुन्ह्यासाठी १२. १०. २०२२ रोजी एफआयआर नोंदवला गेला.

(ii) तपास अधिकऱ्याच्या सूचनेनुसार विद्वान सहाय्यक सरकारी वकील अर्जदाराच्या विरोधात कोणतीही विशेष परिस्थिती अभिलेखवण्यात अक्षम आहे.

(iii) अर्जदार-आरोपीची भूमिका;

(iv) अर्जदार अतिरिक्त आयकर आयुक्त आहे आणि त्याच्याविरुद्ध इतर कोणतीही गुन्हेगारी पार्श्वभूमी नाही;

(v) रकमेची मागणी करणे आणि स्वीकृती याबाबत गंभीर शंका निर्माण होत आहे;

(vi) अर्जदाराकडून कोणताही शोध किंवा वसुली नाही;"

१६. उच्च न्यायालयाने पुढे निर्देश दिले की अटकपूर्व जामीन मंजूर होऊनही सी. बी. आय. उत्तरवादी क्रमांक १ च्या पोलिस कोठडीसाठी अर्ज करू शकते आणि जर तो सक्षम दंडाधिकाऱ्यांनी मंजूर केला तर उत्तरवादी क्रमांक १ ला पोलिस कोठडी पूर्ण झाल्यानंतर ताबडतोब मुक्त केले जाईल. या संदर्भात आक्षेपित आदेशाचा संबंधित भाग खालीलप्रमाणे आहेः

> "**१६.** हा आदेश असूनही, तपास संस्थेसाठी अर्जदाराच्या पोलीस कोठडीसाठी सक्षम दंडाधिकाऱ्यांकडे अर्ज करण्याचा पर्याय खुला असेल.अशा अर्जाच्या सुनावणीच्या पहिल्या तारखेला आणि त्यानंतरच्या सर्व प्रसंगी , विद्वान दंडाधिकाऱ्यांनी निर्देशित केल्याप्रमाणे, अर्जदार विद्वान दंडाधिकाऱ्यांसमोर हजर राहील.पोलिस कोठडीसाठी अभियोग पक्षाच्या अर्जाची दखल घेण्याच्या उद्देशाने आरोपीला न्यायालयीन कोठडीत नेण्यासाठी हे पुरेसे ठरेल. तथापि, रिमांडच्या आदेशाविरुद्ध स्थगिती मिळविण्याच्या आरोपीच्या अधिकारावर बाधा न आणता, शेवटी, मंजूर झाल्यास आणि कायद्यानुसार अशा विनंतीचा विचार करण्याचा विद्वान दंडाधिकारी यांचा अधिकार आहे.असे स्पष्ट करण्यात आले आहे की, पोलीस कोठडीत असतानाही अर्जदाराची पोलीस कोठडीची एवढी मुदत पूर्ण झाल्यावर, या अटकपूर्व जामीन आदेशाच्या इतर अटींच्या अधीन राहून त्याची तात्काळ सुटका केली जाईल. खटल्याच्या वेळी, याचिकाकर्त्याला जामिनावर मुदतवाढ देताना या न्यायालयाने केलेल्या प्रथमदर्शनी निरीक्षणांमुळे संपरीक्षा

न्यायालय प्रभावित होणार नाही. व्यादेश पूर्ण केला आहे. थेट सेवेस परवानगी आहे".

१७. उच्च न्यायालयाच्या निर्देशांनुसार, उत्तरवादी क्रमांक १ तपासासाठी हजर झाला आणि तीन दिवस हजर राहिला, परंतु त्याला वारंवार सांगितले गेले असले तरी त्याने त्याचा मोबाईल फोन सादर केला नसल्याचे सांगितले आहे.त्यानंतर सी. बी. आय. ने उत्तरवादी क्रमांक १ च्या पोलीस कोठडीसाठी अर्ज केला आणि ३० डिसेंबर २०२२ रोजी विशेष न्यायाधीश, सी. बी. आय. न्यायालय क्रमांक ३ यांनी हा अर्ज अंशतः मंजूर केला. खटल्याच्या डायरीचा अभ्यास केल्यानंतर न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की उत्तरवादी क्रमांक १ विरुद्धचे आरोप पायाशुद्ध वाटतात आणि गहाळ पुरावा गोळा करण्यासाठी आणि मोठा कट उघड करण्यासाठी तपासाच्या उद्देशाने रिमांड/कोठडी आवश्यक आहे.अर्जाला खालील अटींवर परवानगी देण्यात आली होतीः

"आरोपी संतोष कुमार कर्णानी यांना आर. सी.-०२९२०२२ए००११ जी. एन. आर. च्या संदर्भात, दिनांक ३१/१२/२०२२, ०१/०१/२०२३, ०२/०१/२०२३ आणि ०३/०१/२०२३ रोजी सकाळी १०. ०० ते संध्याकाळी ७. ०० वाजेपर्यंत तपास अधिकारी, सी. बी. आय./ए. सी. बी./गांधीनगर यांच्या ताब्यात हजर राहण्याचे आणि आत्मसमर्पण करण्याचे निर्देश देण्यात आले आहेत. पुढे निर्देश देण्यात आले आहेत की संबंधित तारखांना संध्याकाळी ७. ०० वाजता आरोपींची सुटका केली जाईल. ,

पुढे, माननीय गुजरात उच्च न्यायालयाच्या निर्देशानुसार, वरील कोठडीचा कालावधी पूर्ण झाल्यानंतर, कोठडीचा कालावधी संपल्यानंतर आरोपींची सुटका करावी आणि वैद्यकीय तपासणीचा कागद/प्रमाणपत्रांच्या प्रतींसह या न्यायालयात अहवाल सादर

करावा. केस डायरी तपास अधिकाऱ्याकडे परत सोपवावी.

या प्रकरणाचा योग्य तपास करण्यासाठी तपास अधिकाऱ्याला पूर्ण सहकार्य करण्याचे निर्देश आरोपीला देण्यात आले आहेत.

(१९९७) १ एस. सी. सी. ४१६ मध्ये नोंदवलेल्या डी. के. बसू विरुद्ध स्टेट ऑफ डब्ल्यू. बी. प्रकरणात भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वांचे काटेकोरपणे पालन करण्याचे निर्देश तपास अधिकाऱ्याला याद्वारे दिले जातातः ए. आय. आर. १९९७ एस. सी. ६१० आणि माननीय गुजरात उच्च न्यायालय, आरोपी कोठडीत असताना आणि कोठडीतील कोणतीही वाईट वागणुक न देणे किंवा छळ न करणे".

१८. त्यानंतर सी. बी. आय. ने गुजरात उच्च न्यायालयात आव्हान देऊ इच्छित असल्याच्या कारणावरून विशेष सी. बी. आय. न्यायालयासमोर उपरोक्त आदेश रद्द होण्यासाठी अर्ज दाखल केला.त्यामुळे विशेष न्यायाधीश, सी. बी. आय. न्यायालय क्रमांक ३ यांनी त्यांच्या आदेशाच्या अंमलबजावणीला ७ जानेवारी २०२३ पर्यंत स्थगिती दिली.नंतर न्यायालयाने विशेष परवानगी याचिका २९५/२०२३ चा (सी. आर. एल.) अंतिम निकाल लागेपर्यंत ही मुदतवाढ दिली.

निवेदने

१९. उत्तरवादी क्रमांक १ ला अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्याच्या अयोग्य आदेशाचे समर्थन करताना, सीबीआयच्या वतीने भारताचे विद्वान महान्यायअधिकर्ता श्री. तुषार मेहता यांनी खालील निवेदन केले:

i. गुन्ह्याची खोली आणि गांभीर्य आणि उत्तरवादी क्रमांक १ ची भूमिका लक्षात घेता, उच्च न्यायालयाने दंड प्रक्रिया संहितेच्या कलम ४३८ अंतर्गत आपल्या विवेकाधीन

अधिकारक्षेत्राचा वापर करण्यात चूक केली;

ii. उच्च न्यायालयाने उत्तरवादी क्रमांक १ विरुद्ध गोळा केलेल्या साहित्यास दुजोरा दिला नाही, जे त्याच्या आवाजी ध्वनिमुद्रणाच्या दृष्टीने त्याने तक्रारदाराकडून ३० लाख रुपये लाच मागणी करणे आणि स्वीकारल्याचे स्पष्ट दर्शवते . संबंधित आवाजाच्या ध्वनिमुद्रणांचे विश्लेषण केले गेले आहे आणि आवाज उत्तरवादी क्रमांक १ आणि तक्रारदाराचे असल्याचे ओळखले गेले आहे.

iii. १२ ऑक्टोबर २०२२ रोजी प्रदीर्घ विलंबानंतर एफ. आय. आर. नोंदवण्यात आल्याचे निरीक्षण नोंदवण्यात उच्च न्यायालयाने घोर चूक केली. त्या दिवशी, सी. बी. आय. ने केवळ एफ. आय. आर. क्रमांक १२/२०२२ पुन्हा नोंदवला होता, जो सुरुवातीला ४ ऑक्टोबर २०२२ रोजी ए. सी. बी. पोलीस ठाण्याने नोंदवला होता.

iv. २०१५ या वर्षासाठी आयकर विभागाच्या गट अ अधिकाऱ्यांच्या संदर्भात उत्तरवादी क्रमांक १ चे नाव 'सहमत यादीत' समाविष्ट करण्यात आले होते आणि त्यामुळे त्याची सेवा अभिलेख स्वच्छ नाही.

v. लाचखोरीचे पैसा एका व्हॉटसअप मागणीवर दिल्याची कबुली दिल्यानंतर ए. सी. बी. च्या पथकाने त्याच्या कार्यालयावर छापा टाकला तेव्हा उत्तरवादी क्रमांक १ ने अटक टाळली.उत्तरवादी क्रमांक १ आणि त्याच्या सहकाऱ्यांनी ए. सी. बी. च्या पथकाला अटक करण्यापासून आणि पुरावे गोळा करण्यापासून रोखण्यासाठी फौजदारी बळाचा वापर केला.असे करताना, उत्तरवादी क्रमांक १ ने त्याचा मोबाईल फोन, जो एक महत्त्वपूर्ण पुरावा आहे, तो तपास संस्थेच्या हाती लागू नये याची खात्री करण्यासाठी , त्याच्या सहकाऱ्याकडे सुपूर्द केला. हे कार्यालयातील सी. सी. टी. व्ही. कॅमेऱ्यात कैद झाले आहे.

vi. गुजरातच्या न्यायवैद्यक संचालनालयाने ऑडिओ रेकॉर्डिंग आणि व्हिडिओ फुटेजची तपासणी करून त्यांची सत्यता प्रमाणित केली आहे.अहवालात असा निष्कर्ष काढला आहे की त्यात बदलाची कोणतीही चिन्हे नाहीत;

vii. उत्तरवादी क्रमांक १ ने खोटी विनंती केली की त्याने सक्षम प्राधिकरणाकडून आकस्मिक सुट्टी घेतली आहे आणि ब्लू हेवन हॉटेल, जयपूरच्या ईमेल आयडीद्वारे कलम ४१ ए, सी. आर. पी. सी. अंतर्गत जारी केलेल्या नोटीसला उत्तर पाठवून तपास संस्थेची दिशाभूल केली आहे.तपासात असे आढळून आले की उत्तरवादी क्रमांक १ कधीही त्या हॉटेलमध्ये थांबला नव्हता;

viii. तपासादरम्यान, इतर आयकर अधिकाऱ्यांनी उत्तरवादी क्रमांक १ शी हातमिळवणी केल्याचे दाखवणारे विश्वासार्ह पुरावे अभिलेखवले गेले आहेत, जे ४ ऑक्टोबर २०२२ रोजी ए. सी. बी. द्वारे अटक टाळण्यासाठी उत्तरवादी क्रमांक १ ला मदत करण्यात काही अधिकाऱ्यांनी बजावलेल्या सक्रिय भूमिकेवरून देखील स्पष्ट होते. कटाची सखोल तपासणी करण्यासाठी आणि इतर आयकर अधिकाऱ्यांच्या सहभागाची तपासणी करण्यासाठी कोठडीत चौकशी करणे अत्यंत आवश्यक आहे;

ix. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या संरक्षणानंतर उत्तरवादी क्रमांक १ सी. बी. आय. समोर हजर झाला, परंतु त्याने त्याचे मोबाईल हँडसेट सुपूर्द केले नाहीत, जे एक महत्त्वपूर्ण पुरावे आहेत आणि त्यामुळे तो तपासात सहकार्य करत नाही.तपासाला त्याच्या तार्किक निष्कर्षापर्यंत नेण्यासाठी या प्रकरणात कोठडीतील चौकशी आवश्यक आहे.

x. सी. बी. आय. मार्फत राज्य विरुद्ध अनिल शर्मा या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निकालावर विश्वास ठेवत असा युक्तिवाद केला गेला आहे की, " संहितेच्या कलम ४३८

अन्वये अनुकूल आदेश असलेल्या संशयिताची चौकशी करण्यापेक्षा कोठडीतील चौकशी गुणात्मकदृष्ट्या अधिक लक्षवेधी असते.अशा परिस्थितीत, संशयित व्यक्तीची प्रभावी चौकशी केल्यास अनेक उपयुक्त माहिती आणि लपवून ठेवलेली सामग्री शोधून काढण्यात मोठा फायदा होतो.संशयित व्यक्तीला त्याच्या चौकशीदरम्यान अटकपूर्व जामिनाच्या आदेशाद्वारे चांगल्या प्रकारे संरक्षण प्राप्त झालेले आहे हे माहित असल्यास अशा चौकशीत यश मिळत नाही. बऱ्याचदा अशा स्थितीत चौकशी करणे ही केवळ एक प्रक्रिया ठरते.";

xi. प्रेम शंकर प्रसाद विरुद्ध बिहार राज्य, मध्य प्रदेश राज्य विरुद्ध प्रदीप शर्मा आणि लवेश विरुद्ध दिल्ली राज्य (एन. सी. टी.) या खटल्यातील निर्णयांवरही भर देण्यात आला आहे, ज्यामध्ये फरार व्यक्तीला अटकपूर्व जामीन देऊ नये अशी विनंती करण्यात आली आहे.

xii. उच्च न्यायालयाने एक असामान्य आदेश पारित करून निर्देश दिले की तपास संस्थेला उत्तरवादी क्रमांक १ च्या पोलिस कोठडीसाठी सक्षम दंडाधिकाऱ्यांकडे अर्ज करण्याचे स्वातंत्र्य असेल आणि त्याच विधानानुसार मुख्य संशयिताची कोठडीतील चौकशी रोखली जाईल.

20. सी. बी. आय. च्या वतीने वरील निवेदनाचे समर्थन करताना, तक्रारदाराची बाजू मांडणारे विद्वान वरिष्ठ वकील मनिंदर सिंग यांनी खालीलप्रमाणे भर घातलीः

i. उच्च न्यायालयाने उत्तरवादी क्रमांक १ चा अटकपूर्व जामिनासाठीचा अर्ज फेटाळताना नोंदवलेल्या विद्वान सत्र न्यायालयाच्या निरीक्षणे आणि निष्कर्षांकडे दुर्लक्ष केले.या न्यायालयाने खटल्यांच्या कागदपत्रांसह अभिलेखीत असलेल्या साहित्याचा

अभ्यास केला होता आणि त्यानंतरच असे निरीक्षण अभिलेखवले होते की तपास संस्थेला प्रकरणाच्या मुळाशी पोहोचता यावे यासाठी कोठडीतील चौकशी आवश्यक आहे.

ii. उत्तरवादी क्रमांक १ ने केलेली ३० लाख रुपयांची निःसंदिग्ध मागणी आणि तो लाचेचा पैसा धारा अंगडिया फर्मद्वारे स्वीकारला गेल्याची तक्रारदाराने डिजिटल व्हॉईस रेकॉर्डरवर नोंद केली यास दुजोरा देण्यात उच्च न्यायालय अपयशी ठरले.

२१. दुसरीकडे, श्री. मुकूल रोहतगी आणि श्री. श्याम दिवाण विद्वान वरिष्ठ वकिलांनी उत्तरवादी क्रमांक १ विरुद्ध केलेले आक्षेप तीव्रपणे फेटाळले आणि खालील निवेदनासह अटकपूर्व जामीन मंजूर करणाऱ्या उच्च न्यायालयाच्या आदेशाचा बचाव केलाः,

1. उत्तरवादी क्रमांक 1 विरुद्ध केलेले आरोप खोटे आणि बनावट आहेत. तक्रारदाराने आरोप केल्याप्रमाणे उत्तरवादी क्रमांक 1 ने कधीही परितोषणाची मागणी केली नाही. सप्टेंबर 2021 मध्ये तक्रारदाराच्या कंपनीविरुद्ध केलेल्या शोध आणि जप्ती कारवाईशी किंवा मूल्यन [एपरायझल] अहवाल तयार करण्याशी उत्तरवादी क्रमांक 1 चा कोणताही संबंध नव्हता.उत्तरवादीक्रमांक 1 हा तक्रारदाराच्या प्रकरणाचा मूल्यन अधिकारी नसतो आणि हे प्रकरण इतर काही अधिकाऱ्याकडे सोपवले जाते.

2. लाचेची मागणी केल्याची किंवा स्वीकारल्याची कोणताही पुरावा नाही जो गुन्हा सिद्ध करण्यासाठी अपरिहार्य आहे. भ्रष्टाचार प्रतिबंधक कायद्याच्या कलम 7 अंतर्गत सापळ्याच्या प्रकरणांमध्ये, मागणी करणेचे संभाषण तक्रारदारास स्वतंत्र पंचांच्या उपस्थितीत नोंदवावे लागते आणि सापळा रचणाऱ्या अधिकाऱ्याने कोणत्याही प्रकारची छेडछाड होण्याची शक्यता नाही याची खात्री करावी लागते. सध्याच्या प्रकरणात, कथित

मागणी करणेचे आवाजी अभिलेखन पोलिसांच्या कोणत्याही सहभागाशिवाय केले गेले आहे आणि त्यामुळे त्याला पुरावा म्हणून काही अर्थ नाही. ही रक्कम अंगडिया फर्ममध्ये जमा करण्यात आली होती, जी उत्तरवादी क्रमांक 1 ला माहीत नाही आणि तिला लाच स्वीकारणे म्हटले जाऊ शकत नाही. उत्तरवादी क्रमांक 1 चा मालव अजितभाई मेहता यांच्याशी कोणताही संबंध नाही, जो त्या खात्याचा मालक असल्याचे सांगितले जाते ज्यामध्ये रक्कम जमा करण्यात आली होती आणि उत्तरवादी क्रमांक 1 अंगडिया फर्मच्या ठिकाणी उपस्थित नव्हता ;

3. त्याच्या कंपनीविरुद्ध आर्थिक वर्ष 2018-2019 साठी केलेल्या मागील सर्वेक्षण कारवाईमुळे तक्रारदाराचे उत्तरवादीक्रमांक 1 शी वैर आहे, ज्यामुळे त्यांचे 50 कोटी रुपयांचे अतिरिक्त ऊत्पन्न उघड झाले .एफआयआरमध्ये ही वस्तुस्थिती उघड करण्यात आलेली नाही. उत्तरवादीक्रमांक 1 त्याच्यावर आणि त्याच्या कंपनीवर प्रचंड कर दायित्व लादेल या त्याच्या भीतीमुळे तक्रारदाराने उत्तरवादीक्रमांक 1 ला खोटेपणाने अडकवले आहे;

4. एफ. आय. आर. क्रमांक 12/2022 चा अभ्यास केल्यास असे दिसून येते की ती 4 ऑक्टोबर 2022 रोजी रात्री 9.30 वाजता नोंदविण्यात आली होती; मात्र मागणीची कथित कृत्ये जसे की सापळा रचणे, धारा अंगडिया येथे पैसा जमा करणे आणि उत्तरवादी क्रमांक 1 च्या कार्यालयावर छापा 3 ऑक्टोबर 2022 रोजी आणि 4 ऑक्टोबर 2022 रोजी दिवसा घडली. याव्यतिरिक्त, तक्रारदार एफ. आय. आर. नोंदविण्यापूर्वी पोलिस अधिकाऱ्यांना भेटल्याची कोणतीही अभिलेख नाही. बेकायदेशीर परितोषणाच्या कथित मागणी करणेनंतर 24 तासांहून अधिक काळ एफ. आय. आर.

नोंदण्यास होणारा विलंब स्पष्ट करण्यात आलेला नाही;

5. सी. बी. आय. ने केवळ उत्तरवादीक्रमांक 1 ला अटक करण्याची मागणी केली आहे. धारा अंगडिया कंपनीचे मालक किंवा कर्मचाऱ्यांना अटक करण्यात आलेली नाही आणि उच्च न्यायालयाने मालव मेहता यांना अटकपूर्व जामीन मंजूर केल्याच्या आदेशाला सी बी आय ने आव्हान दिलेले नाही.

6. उत्तरवादी क्रमांक 1 ला अटक करण्यासाठी सी. बी. आय. ने सी. आर. पी. सी. च्या कलम 41 ए च्या तरतुदींचा गैरवापर केला आहे. अर्नेश कुमार विरुद्ध बिहार राज्य या प्रकरणात या न्यायालयाने घालून दिलेल्या तरतुदींचा आणि मार्गदर्शक तत्त्वांचा उघडपणे अभ्यास केल्यास असे सूचित होते की जेव्हा तपास संस्थेला एखाद्या व्यक्तीच्या कोठडीची आवश्यकता नसते तेव्हाच कलम 41 अ अंतर्गत नोटीस जारी केली जाईल. सध्याच्या प्रकरणात, ए. सी. बी. च्या पथकाने उत्तरवादी क्रमांक 1 च्या कार्यालयात केलेल्या छाप्यानंतर कलम 41 ए अंतर्गत नोटीस बजावण्यात आली होती, तोपर्यंत त्यांनी त्याला अटक करण्याचा निर्णय घेतला होता.

7. या न्यायालयाच्या निश्चित केलेल्या कायद्यानुसार, उत्तरवादी क्रमांक 1 ला फरार म्हणून संबोधले जाऊ शकत नाही कारण तो कायदेशीर उपाय करत होता. तथापि, असे असूनही, तपास संस्थेने प्रसारमाध्यमांमध्ये सूचना प्रकाशित केल्या आणि उत्तरवादीक्रमांक 1 चे नाव, छायाचित्र आणि पदनाम असलेली 'वॉन्टेड' भित्तीचित्रे विविध ठिकाणी चिकटवली, जी तपास संस्थेची दुर्भावना दर्शवते;

8. अटकपूर्व जामीन मंजूर झाल्यानंतरच्या त्याच्या वर्तनातून उत्तरवादी क्रमांक 1 चा प्रामाणिकपणा स्पष्ट होतो. उच्च न्यायालयाच्या निर्देशानुसार, उत्तरवादी क्रमांक 1

किमान चार वेळा सी. बी. आय. समोर जेव्हाही पाचारण करण्यात आले, हजर राहिला आहे . उत्तरवादी क्रमांक 1 ने देखील स्वेच्छेने त्याच्या आवाजाचे नमुने दिले आहेत. उत्तरवादी क्रमांक 1 तपासात सहकार्य करत आहे ही वस्तुस्थिती लक्षात घेता, कोठडीतील चौकशीची आवश्यकता नाही. अटकपूर्व जामीन मंजूर होऊनही तपास संस्थेला पोलीस कोठडीसाठी सक्षम दंडाधिकाऱ्यांकडे अर्ज करण्याचे स्वातंत्र्य असेल, असे निर्देश देताना उच्च न्यायालयाने चूक केली. आदेशाचा हा भाग उत्तरवादी क्रमांक 1 च्या फायद्याचा होता परंतु त्याने त्याचे पालन केले आणि जेव्हा सी. बी. आय. ने पोलिस कोठडीसाठी अर्ज केला तेव्हा तो न्यायालयासमोर हजर झाला;

9. उत्तरवादी क्रमांक 1 चा सेवा अभिलेख निर्दोष आहे, जे त्याच्या विभागातील सर्वात संवेदनशील कामांपैकी एकाच्या नियुक्तीवरून स्पष्ट होते. अशी नियुक्ती केवळ स्वच्छ प्रतिमा असलेल्या वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनाच दिली जाते. त्याची सचोटी निःसंशय आहे आणि त्याची भूतकाळातील अभिलेख निर्दोष आहे. उत्तरवादी क्रमांक 1 विरुद्ध बेहिशेबी मालमत्तेचे कोणतेही प्रकरण नाही;

10 . भ्रष्टाचार प्रतिबंधक कायदा, 1988 चे कलम 17 ए, 2018 मध्ये सुधारित , नुसार लोकसेवकाच्या कथित गुन्ह्याची सक्षम प्राधिकरणाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय केलेल्या पोलिस अधिकाऱ्याकडून कोणत्याही चौकशी, चौकशी किंवा तपासावर बंदी घालण्याची तरतूद करते, जिथे कथित गुन्हा , अधिकृत कार्ये किंवा कर्तव्ये पार पाडताना घेतलेल्या कोणत्याही निर्णयाशी किंवा शिफारशीशी संबंधित आहे. या प्रकरणात, तपास संस्थेने कलम 17 अ च्या अनिवार्य प्रक्रियेचे पालन केले नाही आणि सक्षम प्राधिकरणाच्या कोणत्याही पूर्वपरवानगीशिवाय तक्रारीची चौकशी सुरू केली आहे. या

अनिवार्य अटींचे उल्लंघन केल्यास उत्तरवादी क्रमांक 1 विरुद्ध सुरू केलेली कार्यवाही बिघडू शकते;

11. या परिस्थितीत, उच्च न्यायालयाने उत्तरवादी क्रमांक 1 ला योग्यरित्या अटकपूर्व जामीन मंजूर केला आहे आणि आक्षेपित आदेशाच्या परिच्छेद 12 मध्ये त्यासाठी पुरेसे कारण दिले आहे;

12. जामीन नाकारण्याच्या तुलनेत जामीन रद्द करणे पूर्णपणे वेगळ्या पायरीवर हाताळले पाहिजे आणि एकदा मंजूर झाल्यानंतर जामीन रद्द करण्यासाठी 'ठोस आणि जबरदस्त' कारणे आवश्यक आहेत. या संदर्भात दोलत राम विरुद्ध हरियाणा राज्य या प्रकरणावर भर देण्यात आला आहे. ज्यामध्ये या न्यायालयाच्या दोन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने असे म्हटले आहे कीः

> "4. अजामीनपात्र प्रकरणात सुरुवातीच्या टप्प्यात जामीन फेटाळणे आणि अशा प्रकारे दिलेला जामीन रद्द करणे यावर विचार करावा लागेल आणि त्यावर वेगवेगळ्या आधारावर कारवाई करावी लागेल. आधीच मंजूर केलेला जामीन रद्द करण्याचे निर्देश देणाऱ्या आदेशासाठी अतिशय ठोस आणि जबरदस्त परिस्थिती आवश्यक आहे. सर्वसाधारणपणे सांगायचे तर, जामीन रद्द करण्याची कारणे, व्यापकपणे (उदाहरणात्मक आणि संपूर्ण नाही) अशी आहेतः न्यायाच्या प्रशासनाच्या योग्य मार्गावर हस्तक्षेप करण्याचा किंवा हस्तक्षेप करण्याचा प्रयत्न करणे किंवा न्यायाचा योग्य मार्ग टाळण्याचा प्रयत्न करणे किंवा कोणत्याही प्रकारे आरोपीला देण्यात आलेल्या सवलतीचा गैरवापर करणे. आरोपी फरार होण्याच्या शक्यतेच्या अभिलेखीवर ठेवलेल्या सामग्रीच्या आधारे न्यायालयाचे समाधान हे जामीन रद्द करण्याचे आणखी एक कारण आहे. तथापि, हस्तक्षेपी परिस्थितीमुळे आरोपीला संपरीक्षा दरम्यान जामिनाच्या सवलतीचा आनंद घेऊन त्याचे स्वातंत्र्य टिकवून ठेवण्यास परवानगी देण्यासाठी निष्पक्ष संपरीक्षा साठी अनुकूल राहिलेली

नाही की नाही याचा विचार न करता एकदा मंजूर झालेला जामीन यांत्रिक पद्धतीने रद्द केला जाऊ नये, . "

13 . जामीन रद्द करण्यासाठी सी. बी. आय. ने किंवा तक्रारदाराने कोणत्याही देखरेखीच्या परिस्थितीचा उल्लेख केलेला नाही.

विश्लेषण

22. या न्यायालयाने, गुरबख्श सिंग सिबिया विरुद्ध पंजाब राज्य या प्रकरणातील घटनापीठाने विकसित केलेल्या निकषांवर योग्य विचारविनिमय केल्यानंतर, अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्याबाबतच्या कायद्याचा सारांश सिद्धराम सतलिंगप्पा मेत्रे विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य या प्रकरणात मांडला आहे. या न्यायालयाने असे म्हटलेः

"112. अटकपूर्व जामीनाचा व्यवहार करताना खालील घटक आणि निकष विचारात घेतले जाऊ शकतातः

(1) अटक करण्यापूर्वी आरोपांचे स्वरूप आणि गांभीर्य आणि आरोपीची नेमकी भूमिका योग्यरित्या समजून घेतली गेली पाहिजे;

(2) कोणत्याही दखलपात्र गुन्ह्याच्या संदर्भात न्यायालयाने दोषी ठरवल्यानंतर आरोपीला यापूर्वी तुरुंगवास भोगावा लागला आहे की नाही या वस्तुस्थितीसह अर्जदाराची पार्श्वभूमी;

(3) अर्जदाराची न्यायापासून पळ काढण्याची शक्यता;

(4) आरोपीकडून अशाचप्रकारचा अपराध किंवा अन्य प्रकारचे अपराध पुन्हा करण्याची शक्यता

(5) केवळ अर्जदाराला अटक करून त्याला किंवा तिला दुखवण्याच्या किंवा अपमानित करण्याच्या उद्देशाने आरोप केले गेले असतील;

(6) विशेषतः खूप मोठ्या संख्येने लोकांना प्रभावित करणाऱ्या मोठ्या प्रकरणांमध्ये अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्याचा परिणाम;

(7) न्यायालयांनी आरोपींविरुद्ध उपलब्ध असलेल्या सर्व सामग्रीचे अत्यंत काळजीपूर्वक मूल्यमापन केले पाहिजे. न्यायालयाने या प्रकरणातील आरोपींची नेमकी भूमिका देखील स्पष्टपणे समजून घेतली पाहिजे. ज्या प्रकरणांमध्ये आरोपीला भारतीय संहिता, 1860 च्या कलम 34 आणि 149 च्या मदतीने अडकवले गेले आहे, त्या प्रकरणांचा न्यायालयाने अधिक काळजी आणि सावधगिरीने विचार केला पाहिजे कारण प्रकरणांमध्ये अतिप्रभाव हा सर्वांच्याच माहितीचा आणि चिंतेचा विषय आहे.

(8) अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्याच्या विनंतीवर विचार करताना, दोन घटकांमध्ये संतुलन साधावे लागेल, म्हणजे, मुक्त, निष्पक्ष आणि पूर्ण तपासावर कोणताही पूर्वग्रह निर्माण होऊ नये आणि आरोपींचा छळ, अपमान आणि अन्यायकारक स्थानबद्धतेला प्रतिबंध असावा.

(9) साक्षीदाराशी छेडछाड करण्याच्या वाजवी संशयाचा किंवा तक्रारदाराला धमकावण्याच्या संशयाचा विचार न्यायालयास करावा लागेल ;

(10) खटला चालवण्याच्या क्षुल्लकतेचा नेहमीच विचार केला पाहिजे आणि जामीन मंजूर करण्याच्या प्रकरणात केवळ प्रामाणिकपणाचा घटक विचारात घ्यावा लागेल आणि खटला चालवण्याच्या प्रामाणिकपणाबद्दल काही शंका

असल्यास, सामान्य घटनांमध्ये आरोपीला जामिनाच्या आदेशाचा हक्क आहे."

23. सुशीला अग्रवाल विरुद्ध राज्य (एन. सी. टी. दिल्ली) या खटल्यात घटनापीठाने पुनरुच्चार केला की अटकपूर्व जामिनाच्या अर्जांचा निर्णय घेताना न्यायालयांना गुन्ह्यांचे स्वरूप आणि गांभीर्य, अर्जदाराची भूमिका आणि प्रकरणाची तथ्ये यासारख्या घटकांद्वारे मार्गदर्शन केले पाहिजे.

24. कालमान्य तत्त्वे अशी आहेत की अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्यासाठी किंवा नाकारण्यासाठी कोणतेही तंतोतंत सूत्र लागू केले जाऊ शकत नाही. न्यायालयाचा न्यायिक विवेक विविध संबंधित घटकांद्वारे मार्गदर्शित केला जाईल आणि तो मुख्यत्वे प्रत्येक खटल्याच्या तथ्यांवर आणि परिस्थितीवर अवलंबून असेल. न्यायालयाने घटनेच्या कलम 21 अंतर्गत हमी दिलेल्या व्यक्तीचे स्वातंत्र्य आणि निष्पक्ष आणि मुक्त तपासाची गरज यांच्यात एक नाजूक संतुलन साधले पाहिजे, जे त्याच्या तार्किक निष्कर्षापर्यंत नेले गेले पाहिजे. अटकेमुळे विनाशकारी आणि अपरिवर्तनीय सामाजिक कलंक, अपमान, अपमान, मानसिक वेदना आणि इतर भीतीदायक परिणाम होतात. याची पर्वा न करता, जेव्हा न्यायालय, तपास संस्थेने गोळा केलेल्या भौतिक माहितीचा विचार केल्यावर, केवळ संशयाच्या सुईपेक्षा काहीतरी अधिक आहे याबद्दल प्रथमदर्शनी समाधान झाले आहे, तरीही जेव्हा झालेल्या आरोपांचे स्वरूप हे अति गंभीर असते तेव्हा त्यास तपास धोक्यात टाकणे शक्य नसते .

25. ही तत्त्वे लक्षात घेऊन, आम्ही प्रतिस्पर्धी सादरीकरणाचे मूल्यांकन करण्यासाठी पुढे जातो. सुरुवातीला, हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की 3 आणि 4 ऑक्टोबर 2022 रोजी झालेल्या कथित गुन्ह्यासाठी 12 ऑक्टोबर 2022 रोजी एफ. आय. आर.

नोंदवण्यात आल्याचे निरीक्षण करताना उच्च न्यायालय वस्तुस्थितीच्या त्रुटीमध्ये पडले. लाचलुचपत प्रतिबंधक कायदा 1988 च्या कलम 7,13 (1) आणि 13 (2) अंतर्गत 4 ऑक्टोबर 2022 रोजी ए. सी. बी. ने उत्तरवादीक्रमांक 1 च्या विरोधात एफ. आय. आर. नोंदवला होता आणि 12 ऑक्टोबर 2022 रोजी सी. बी. आय. ने त्याची पुन्हा नोंद केली होती.

26. पुढे, उच्च न्यायालयाने उत्तरवादीक्रमांक 1 ला अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्यासाठी दिलेला प्राथमिक आधार असा आहे की, धारा अंगडिया कंपनीच्या नोंदी सादर न केल्यामुळे लाच स्वीकारण्याबाबत शंका होती, ज्यामुळे उत्तरवादीक्रमांक 1 आणि कंपनी यांच्यात कोणताही संबंध प्रस्थापित झाला.

27. सी. बी. आय. ने केस डायरी सादर केली आहे, ज्यात धारा अंगडिया कंपनी सांभाळणाऱ्या स्मित ठक्करने दिलेले निवेदन आहे. त्यांनी स्पष्टपणे सांगितले आहे की, मालव मेहता हे वर्धमान खात्याचे मालक होते आणि त्यांनी त्यांना सांगितले होते की, 4 ऑक्टोबर 2022 रोजी त्यांच्या खात्यात 30 लाख रुपये जमा केले जातील, जे दुसऱ्या कोणाला तरी पाठवावे लागतील. तक्रारदार आणि उत्तरवादीक्रमांक 1 यांच्यातील संभाषणाचे कथित अभिलेखन ज्यामध्ये उत्तरवादीक्रमांक 1 ने तक्रारदाराचे आभार मानले, वर्धमान खात्यात रक्कम जमा केल्यानंतर, उत्तरवादीक्रमांक 1 ला धारा अंगडिया फर्ममधील बेकायदेशीर समाधानाच्या ठेवीशी जोडण्यासाठी एक वाजवी दुवा आहे, ज्यामुळे प्रथमदर्शनी त्याची स्वीकृती दिसून येते.

28. एफ. आय. आर. नोंदवण्यात 24 तासांपेक्षा जास्त विलंब होत असल्याच्या कथित विसंगतीबाबत, आमच्यासमोर सादर केलेल्या साहित्यातून आम्हाला आढळले की

तक्रारदाराने 4 ऑक्टोबर 2022 रोजी 7.15 वाजता तक्रार सांगण्यास सुरुवात केली आणि ती 8.00 वाजता संपली. केस डायरीमध्ये जोडलेल्या पंचनाम्यात ए. सी. बी. ने टाकलेल्या जाळ्याचा तपशील दिला आहे आणि त्या दिवशी ए. सी. बी. च्या चमूच्या सर्व कामकाजाची यादी दिली आहे, ज्यामुळे तपास यंत्रणांच्या दुर्भावना दूर होतात.

29. आम्ही आयकर विभागाचे सहाय्यक आयुक्त विवेक जोहरी यांचे निवेदनही पाहिले आहे, ज्यांनी म्हटले आहे की उत्तरवादीक्रमांक 1 ने कार्यालयातून बाहेर पडण्यापूर्वी त्यांचा मोबाईल फोन त्यांच्याकडे सुपूर्द केला, जो जोहरी यांनी नंतर फेकून दिला.

30. ज्या प्रकारे उत्तरवादी क्रमांक 1 ने त्याच्या सहकाऱ्यांच्या मदतीने जबरदस्तीने त्याची अटक टाळली आणि पुरावे नष्ट केले, ही या टप्प्यावर त्याचा सहभाग दर्शविण्यासाठी एक मजबूत परिस्थिती आहे, जरी तपास पूर्ण झाल्यानंतरच स्पष्ट चित्र समोर येईल.

31. कथित गुन्ह्याचे स्वरूप आणि गांभीर्य उच्च न्यायालयाने लक्षात ठेवले पाहिजे होते. भ्रष्टाचारामुळे आपल्या समाजास गंभीर धोका उत्पन्न झाला असून त्याचा प्रतिकार कठोरपणेच केला गेला पाहिजे . यामुळे केवळ सरकारी खजिन्याचेच मोठे नुकसान होत नाही तर सुशासनाची पायमल्लीही होते. समाजकल्याण योजनांच्या लाभांपासून सामान्य माणूस वंचित आहे आणि त्याला याचा सर्वाधिक फटका बसत आहे. योग्यरित्या असे म्हटले जाते, "भ्रष्टाचार हा एक वृक्ष आहे ज्याच्या फांद्या मोजता न येण्याजोग्या लांबीच्या असतात; त्या सर्वत्र पसरतात; आणि तेथून पडणाऱ्या दवामुळे काही खुर्च्या आणि सत्तेच्या खुर्च्यांना संसर्ग झाला आहे . "त्यामुळे, अधिक जागरूक असण्याची

गरज आहे.

32. अभिलेखीत ठेवलेल्या साहित्यावरून असे दिसते की, प्रथमदर्शनी, उत्तरवादीक्रमांक 1 वरील आरोप या टप्प्यावर हलक्यात बाजूला केले जाऊ शकत नाहीत. आयकर विभागाचे अधिकारी आणि अधिकारी, व्यापारी आणि हवाला व्यापाऱ्यांचा समावेश असलेले एक सुसंघटित टोळके असल्याचे दिसते. अशा संगनमताला एका अबाधित आणि हस्तक्षेपविरहित तपासाद्वारे प्रकाशात आणणे आवश्यक आहे.

33. भ्रष्टाचार प्रतिबंधक कायद्याच्या कलम 17 ए अंतर्गत अनिवार्य केलेल्या तपासाला पूर्वपरवानगी मिळालेली नाही आणि त्यामुळे उत्तरवादीक्रमांक 1 विरुद्ध सुरू केलेली कार्यवाही दूषित झाली आहे, या युक्तिवादाला कोणताही कायदेशीर किंवा तथ्यात्मक आधार नाही. कलम 17 ए मध्ये केवळ असा विचार केला आहे की पोलीस अधिकारी सरकारी कर्मचाऱ्याने केलेल्या कोणत्याही गुन्ह्याची कोणतीही चौकशी, चौकशी किंवा तपास जेथे कथित गुन्हा अधिकृत कार्ये किंवा कर्तव्ये पार पाडताना केलेल्या कोणत्याही शिफारशीशी किंवा घेतलेल्या निर्णयाशी संबंधित आहे सक्षम प्राधिकरणाच्या पूर्वपरवानगीशिवाय,करू शकत नाहीत . या कलमाच्या पहिल्या तरतुदीत असे म्हटले आहे की अनुचित लाभ स्वीकारल्याच्या आरोपाखाली त्या व्यक्तीला जागीच अटक करण्याच्या प्रकरणांमध्ये अशी मंजुरी आवश्यक नाही.

34. जसे पाहिले जाऊ शकते, कलम 17 अ ची पहिली तरतूद अशा प्रकरणांचा संदर्भ देते ज्यात लोकसेवकावर अनुचित लाभ स्वीकारण्याचा किंवा त्याचा प्रयत्न करण्याचा आरोप केला जातो. सापळा प्रकरणात अशा अधिकाऱ्याची चौकशी

करण्यासाठी पूर्वपरवानगी किंवा मंजुरी मिळाल्याने सापळा आणि तपासाचा हेतूच अपयशी ठरण्याची शक्यता आहे, जो विधिमंडळाचा मूळ हेतू नाही. लाच मागितल्याचा आरोपी असलेल्या उत्तरवादीक्रमांक 1 विरुद्धच्या तपासासाठी केंद्र सरकारच्या कोणत्याही पूर्वपरवानगीची आवश्यकता नव्हती. याशिवाय, उत्तरवादीक्रमांक 1 विरुद्धचा आरोप त्याच्या अर्ध-न्यायिक किंवा प्रशासकीय क्षमतेनुसार त्याने केलेल्या कोणत्याही शिफारशींच्या किंवा घेतलेल्या निर्णयांच्या भोवती फिरत नाही.

35. जामीन रद्द करणे हे केवळ ठोस आणि जबरदस्त कारणांसाठीच केले गेले पाहिजे हे खरे आहे. तरीसुद्धा, जामीन मंजूर करणारा अन्यायकारक आदेश बाजूला ठेवणे हे जामीन रद्द करण्यापेक्षा वेगळे आहे. हे न्यायालय, आरोपीला जामीन देताना उच्च न्यायालयाने वापरलेल्या न्यायिक विवेकबुद्धीमध्ये नेहमीच हस्तक्षेप करणार नाही. हे सुनिश्चित करणे आवश्यक आहे की उच्च न्यायालय आपल्या विवेकाधिकार विवेकाने, सावधगिरीने आणि न्यायबुद्धीने , या न्यायालयाने अनेक निर्णयांमध्ये वेळोवेळी निश्चित केलेल्या मूलभूत तत्त्वांनुसार वापरणे आवश्यक आहे.

36. सुशीला अग्रवाल (वरील) प्रकरणातील घटनापीठाने असे निरीक्षण नोंदवले कीः

"92.11. जामीन मंजूर करण्याच्या आदेशाच्या शुद्धतेचा, राज्य किंवा तपास संस्थेच्या सांगण्यावरून अपील किंवा वरिष्ठ न्यायालयाद्वारे विचार केला जाऊ शकतो आणि तो मंजूर करणाऱ्या न्यायालयाने भौतिक तथ्ये किंवा महत्त्वपूर्ण परिस्थितीचा विचार केला नाही या आधारावर बाजूला ठेवला जाऊ शकतो."

सारांश

37. आरोपांचे स्वरूप, अभिलेखावर असलेले साहित्य आणि अटकपूर्व जामीन मंजूर करण्याबाबत निश्चित कायदेशीर तत्त्वांचा विचार केल्यानंतर, आमचे असे मत आहे की, ते कितीही कठोर किंवा कठोर असले तरी, उच्च न्यायालयाने सी. आर. पी. सी. च्या कलम 438 अंतर्गत आपल्या विवेकाधीन अधिकारक्षेत्राचा वापर करून उत्तरवादीक्रमांक 1 ला अटकेपासून संरक्षण देण्यास स्वतःला परावृत्त केले पाहिजे.

38. ए. सी. बी. ची (राज्य पोलिस) कारवाई बाह्य कारणांसाठी करण्यात आली होती अशी उत्तरवादीक्रमांक 1 ला काही वैध शंका होती असे गृहीत धरून, तपास सी. बी. आय. कडे हस्तांतरित झाल्यानंतर तो यापुढे असे म्हणू शकत नाही. आम्हाला केंद्रीय एजन्सीविरुद्ध वैयक्तिक सूडबुद्धी, अत्याचार, अभिनति किंवा गुप्त हेतूचा कोणताही आरोप आढळत नाही. कोणत्याही परिस्थितीत, कोठडीतील चौकशीला सामोरे जाणाऱ्या आरोपीच्या हक्कांचे विश्वासूपणे पालन करून सी. बी. आय. ने मुक्त, निष्पक्ष आणि निःपक्षपाती तपास करणे अपेक्षित आहे.

39. त्यानुसार, अपीले मान्य केली जातात. 19 डिसेंबर 2022 रोजीचा उच्च न्यायालयाचा आक्षेपीत निकाल आणि आदेश बाजूला ठेवला जातो आणि उत्तरवादीक्रमांक 1 चा अटकपूर्व जामीन अर्ज फेटाळला जा आहे. . परिणामी, विशेष न्यायाधीश, सी. बी. आय. न्यायालय क्रमांक 3 यांनी 30 डिसेंबर 2022 रोजी संमत केलेला आदेश, ज्याने सी. बी. आय. च्या रिमांडच्या अर्जाला अंशतः परवानगी दिली होती, तो देखील रद्द करण्यात आला आहे.

40. आम्ही स्पष्ट करतो की या न्यायालयाने अटकपूर्व जामीन नाकारण्याच्या किंवा मंजूर करण्याच्या मर्यादित हेतूसाठी आरोपांच्या गुणवत्तेवर केवळ प्रथमदर्शनी मत

व्यक्त केले आहे. जर उत्तरवादीक्रमांक 1 ने योग्य न्यायालयासमोर नियमित जामीन मंजूर करण्यासाठी अर्ज दाखल केला, तर त्यावर त्याच्या स्वतःच्या गुणवत्तेनुसार आणि कायद्यानुसार विचार केला जाईल, जो वर केलेल्या निरीक्षणांमुळे प्रभावित होणार नाही.

41. वरील अटींच्या आधारे अपिले निकाली काढण्यात येत आहेत.

42. प्रलंबित असलेले अर्ज (असल्यास) देखील निकाली काढल्याचे मानले जावे.

(1997) एस. सी. सी. 187.

2021 एस. सी. सी. ऑनलाईन एस. सी. 955.

(2014) 2 एस. सी. सी. 171.

(2012) 8 एस. सी. सी. 730.

(2014) 8 एस. सी. सी. 273.

(1995) 1 एस. सी. सी. 349.

(2011) 1 एस. सी. सी. 694.

(1980) 2 एस. सी. सी. 565.

(2020) 5 एस. सी. सी. 1.

X-X-X-X

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X